

A M M A N

W związku z wojną arabsko-żydowską, która się obecnie toczy w Palestynie, wspomina się często Amman, stolicę Transjordanii, rezydencję emira Abduli (= 'abd' *allah*, sługa Ałłacha; *allah* jest formą arabską hebrajskiego *'elohim*). Kiedy w roku 1921 po upadku państwa tureckiego utworzono Transjordanie¹⁾ jako kraj samodzielny, zależny od Anglii, obrano Amman stolicą, przywracając mu godność, jaką posiadał przed wiekami.

Nazwa *'amman* odpowiada biblijnemu *'ammon*, które w Biblii greckiej LXX występuje również w formie *amman*. Jest to nazwa narodu pokrewnego Izraelitom, mieszkającego na wschód od Jordanu nad rzeką Jabbok. Biblia wspomina go dość często (n. p. w księgach Sędziów, Samuela, w psalmie 82, 8). Ich grodem stołecznym było *Rabbat Ammon* (t. j. siedziba „wielka“ Ammona), dzisiejsze *Amman*. Przez wieki trwały walki między Izraelitami a Ammonitami. Dawid zdobywa kraj i stolicę, a pod jej murami ginie dzielny hetejczyk Uriasz, mąż Betsaby, matki Salomona²⁾. Wraz z całą Palestyną przechodzą Ammonici z czasem pod panowanie państw mezopotamskich, a w wieku III przed Chrystusem podbił ich Egipt. Król egipski Ptolomeusz Philadelphus (285—246) rozbudował im stolicę, którą ku jego czci nazwano odtąd Filadelfią. W epoce Nowego Testamentu miasto należało do Dekapolu, okręgu politycznego, stworzonego przez Rzymian. Mieszkańcy byli poganami i czcili boga *Milkom* (boga-króla, od *melek*-król). Od wieku III po Chrystusie znikają z historii.

Smutną dołę przepowiadał im już około r. 750 prorok Amos, pisząc o nich w rozdz. 1, 13—15:

Tak mówi Jahwe:
dla trzech, dla czterech przewin synów Ammona
— ja cofnąć się nie myślę —
rozniecę ogień w murach Rabby (=Rabbat Ammon),
ażęby pożarł ich twierdze
wśród krzyku w dniu boju,
wśród huraganu w dniu burzy.

¹⁾ „Transjordania“ odpowiada rzeczowo i językowo „Perei“ (od greckiego *peran* = łac. *trans*, po drugiej stronie), znanej ogólnie nazwie, używanej przez Józefa Flawiusza na oznaczenie okolic zajordańskich.

²⁾ Por. genealogię św. Mateusza 1, 6: *ex ea, quae fuit Uriae*.

A król ich pójdzie na wygnanie,
a z nim pospołu jego książęta —
tak mówi Jahwe.

Znikli Ammonici, ale w stolicy osiedli inni mieszkańcy, którzy przyjęli wiarę chrześcijańską. Filadelfia-Amman była siedzibą biskupa. Akta soboru nicejskiego zachowały imię ówczesnego biskupa amañskiego Ciriona. W mieście znajdują się ślady i ruiny czterech kościołów chrześcijańskich; ostatni, czwarty, odkopano w r. 1937 włoska misja archeologiczna. Z chwilą najeźdu Arabów w r. 635 zaczęło chrześcijaństwo w kraju zanikać.

Archeologowie chętnie zwiedzają miasto, bo znajdują się tam wspaniałe ruiny z czasów rzymskich. Amfiteatr, przeznaczony na 6 tysięcy osób, odeum (t. j. teatr kryty), nimfeum (termy, łaźnie), długa ulica, ozdobiona kolumnami, świadczą o dawnej wielkości i kulturze miasta. Wszystkie te zabytki opisał dokładnie ś. p. O. Atanazy Fic, O. P., który w r. 1928 zwiedzał Transjordanie³⁾. Bibliści z wielkim zainteresowaniem śledzą wyniki wykopalisk, bo one wyjaśniają i potwierdzają niektóre szczegóły, podane w księgach biblijnych. Na przykład rozróżnianie w 2 Sam. 12, 27 grodu właściwego od „miasta wód“ jest całkiem uzasadnione, bo Rabbat Ammon, jak dziś jeszcze skonstatować możemy, miało dzielnicę górną, czyli akropol, i dolną, położoną nad rzeką, czyli „miasto wód“.

Stolica Transjordanii liczy dzisiaj przeszło 35 tysięcy mieszkańców, wśród nich 1000 katolików obrządku łacińskiego. W roku 1924 wybudowano nowy kościół, przy którym rezyduje wikariusz generalny patriarchy jerozolimskiego, a w r. 1927 wielki szpital, obsługiwany przez włoskie zakonnice. Istnieją także dwie katolickie szkoły powszechne, jedna dla chłopców, druga dla dziewcząt, a OO. Franciszkańscy otwierają obecnie szkołę średnią na wzór tych, które prowadzą w Jerozolimie i w Aleppo.

W całej Transjordanii, liczącej około 600 tys. mieszkańców, mamy 7 tysięcy katolików łacińskich. Utworzono dla nich 15 placówek duszpasterskich. Chrześcijańscy schizmatyków jest około 30 tysięcy, są to obok kilkuset Ormian, przeważnie t. zw. melchici, którzy mają swego patriarchę w Jerozolimie, a arcybiskupów w pięciu większych miejscowościach kraju (Amman, Kerak, Madaba, Pella, Petra). W ostatnich

³⁾ Za Jordan i do Arabii Skalistej. Sprawozdanie z wycieczki Szkoły Biblijnej OO. Dominikanów w kwietniu 1928 r., Włocławek 1929, str. 24—27 (Odbitka z „Aten. Kapłańskiego“).

latach około 4 tys. melchitów przyjęło unię, a dla nich stworzyła Stolica Apostolska w r. 1932 osobne areybiskupstwo: Petrae, Philadelpchiae et Transjordaniae, zależne od patriarchy antiocheńskiego. W samej stolicy mieszka 350 melchitów unickich. Dla nich to w czasie ostatniej wojny zbudowano piękny kościółek, przy którym ich areybiskup ma swoją siedzibę⁴⁾.

Ks. Aleksy Klawek.

WIADOMOŚCI I UWAGI

Z AKTÓW STOLICY ŚW.

I.

W dniu 30-go listopada 1947 r. ogłosił Pius XII Konstytucję Apostolską „Sacramentum Ordinis” o święceniu diakonatu, kapłaństwa i biskupiej konsekracji. Określił w niej i zawyrokował, że materia w nich jest włożenie rąk a formą słowa modlitwy (Prefacji); a wręczenie przedmiotów (traditio instrumentorum) nie jest konieczne do ważności — przynajmniej na przyszłość. Wchodząc w szczegóły, postanawia Ojciec św.: 1) przy święceniu diakonatu materia jest włożenie rąk biskupa a formą słowa Prefacji, z których następujące są istotne — i dlatego konieczne do ważności: „Emitte in eum, quaesumus, Domine, Spiritum Sanctum, quo in opus ministerii tui fideliter exsequendi septiformis gratiae tuae munere roboretur;

2) przy święceniu presbiteratu materia jest pierwsze włożenie rąk biskupa, które się odbywa w cichości, a formą słowa Prefacji, w której następujące zdania są istotne, a przeto konieczne do ważności: „Da, quaesumus, omnipotens Pater, in hunc famulum tuum Presbyterii dignitatem; innova in visceribus eius spiritum sanctitatis, ut acceptum a Te, Deus, secundi meriti munus obtineat censuramque morum exemplo suae conversationis insinuet”;

3) w konsekracji biskupiej materia jest włożenie rąk przez konsekratego, a formą słowa Prefacji, a w nich następujące są istotne i konieczne do ważności: „Comple in Sacerdote tuo ministerii tui summam, et ornamentis totius glorificationis instructum coelestis unguenti rore sanctifica”. (Przy tym ostatnim przypomina Ojciec św. Konstytucję swą z dnia 30 listopada 1944 r. „Episcopalis Consecrationis”, w której określił rolę biskupów-asystentów.

⁴⁾ Bliższe szczegóły o dzisiejszym Ammanie podaje O. Bagatti w artykule: „Il cristianesimo ad Amman”, w czasopiśmie jerozolimskim: La Terra Santa, Marzo - Aprile 1948, str. 55—59.

Materiał archeologiczny zebrany w Gallinga Biblisches Reallexikon, Tübingen 1937, s. v. Rabbat Ammon, col. 452—455.